

# Kırgızistan'da Protestan Misyoner Gruplar ve Tepki Çeken Faaliyetleri

## Protestant Missionary Groups and Their Controversial Activities in Kyrgyzstan

Kemal POLAT<sup>1b</sup>  
Bakit MURZARAIMOV<sup>1b</sup>

Türkiye Manas Üniversitesi, İlahiyat  
Fakültesi, Din Bilimleri Bölümü,  
Bişkek, Kırgızistan



Geliş Tarihi/Received: 30.05.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 20.09.2023

Yayın Tarihi/Publication Date: 20.10.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:  
Bakit MURZARAIMOV  
E-mail: murzaraim@mail.ru

Atıf: Polat, Kemal – Murzaraimov, Bakıt.  
"Kırgızistan'da Protestan Misyoner  
Gruplar ve Tepki Çeken Faaliyetleri".  
*İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 60/1 (Aralık  
2023), 15-25.

Cite this article as: Polat, Kemal -  
Murzaraimov, Bakıt. "Protestant  
Missionary Groups and Their  
Controversial Activities in Kyrgyzstan".  
*Journal of İlahiyat Researches* 60/1  
(December 2023), 15-25.



Content of this journal is licensed under  
a Creative Commons Attribution-  
NonCommercial-NoDerivatives 4.0  
International License.

### ÖZ

Kırgızistan'ın bağımsızlığını kazandığı ilk günlerden itibaren halka din, inanç ve vicdan özgürlüğü tanınması, batılı bazı dinî misyoner gruplar tarafından bir fırsat bilinerek misyonerlik faaliyetleri için Kırgızistan üzerinde yoğunlaşmalarına sebep olmuştur. Dolayısıyla Kırgızistan'ın 1991'de bağımsızlığa kavuşmasından sonra ülkeye pek çok dinî grup ve cemaat mensupları gelmiştir. Bu dinî gruplar arasında en dikkat çekenlerden bazıları da Hristiyan dinî grup ve cemaatlerdir. Halkın dinî duygularını sömüren bu gruplar, Kırgızistan'ın her bölgesine, hatta köylerine kadar dağılarak misyonerlik faaliyetlerinde bulunmaktadır. Kırgızistan'ın en ücra yerlerinde bile faaliyet gösteren bu misyoner gruplar, gittikleri yerlerde ayrı bir cemaat oluşturarak ve devletin resmî organlarına tescil ettirerek kendilerini halkın tepkisine karşı güvence altına almaktadırlar. Kırgızistan'da misyonerlik faaliyetinde bulunan grupların çoğunluğunu Protestanlığın çeşitli alt kolları oluşturmaktadır. Kırgız halkını hedef kitle olarak seçen bu gruplar, birbirlerinin faaliyet alanına girmeksizin ve birbirlerine engel teşkil etmeden aynı hedefe doğru ilerlemektedirler. Söz konusu grupların faaliyetleri ve Hristiyanlaştırdığı insanlarla ilgili bazı durumlar gün geçtikçe halk tarafından daha sert bir tepkiyle karşılanmakta, bu durum ise toplumda ikilik, kargaşa ve hatta kaos durumlarının oluşmasına sebep olmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Dinler Tarihi, Kırgızistan, Misyonerlik, Dinî Grup, Tepki.

### ABSTRACT

Since the first days when Kyrgyzstan gained its independence, the freedom of religion, belief and conscience policy in the country gave an opportunity to some western religious missionary groups to focus on Kyrgyzstan for their missionary activities. Therefore, after Kyrgyzstan's independence in 1991, many religious groups and members of communities came to the country. Some of the most notable among these religious groups are Christian religious groups and communities. These groups, which exploit the religious feelings of the people, are dispersed to every region of Kyrgyzstan, even to some villages, and carry out missionary activities. These missionary groups, working even in the most remote areas of Kyrgyzstan, form separate communities in the places they go and are registered by the official organs of the state and secure themselves against the reaction of the people. The majority of the groups carrying out missionary activities in Kyrgyzstan are various sub-branches of Protestantism. These groups, which chose the Kyrgyz people and Kyrgyz citizens as the target, are moving towards the same goal without interfering with each other's field of activity. The activities of these groups and some situations related to the people they have Christianized are met with a harsher reaction by the community, and this situation causes duality, turmoil and even chaos in the society.

**Keywords:** History of Religions, Kyrgyzstan, Missionary, Religious Group, Reaction.

### GİRİŞ

Kırgızistan'ın 1991 yılında bağımsızlığa kavuşmasından sonra ülkeye pek çok dinî grup ve cemaat mensupları gelmiştir. Bu dinî gruplar arasında en dikkat çekenler Hristiyan dinî grup ve cemaatlerdir. Misyoner gruplar Kırgızistan'a gelmeden önce de ülkede Ortodoks Hristiyanlar ve onlara ait bazı kiliseler mevcuttu. Ancak ülkedeki din ve vicdan özgürlüğünü fırsat bilerek başta ABD ve bazı Avrupa ülkelerinden olmak üzere pek çok Protestan kökenli misyoner grup, Kırgızistan'a gelerek ülkenin her köşesine dağılmışlardır. Kırgızistan Cumhuriyeti Din İşleri Komisyonu'nun son verilerine göre (2023),

hâlen ülkede Lüteryanlar, Evanjelistler, Baptistler, Yedinci Gün Adventistleri, Ellinciler, Karizmatlar, Presbiteryenler ve Yehova Şahitleri gibi Protestan menşeli veya Protestan anlayışa yakın gruplar aktif bir şekilde faaliyet göstermektedir.<sup>1</sup>

Kırgızistan'ın değişik bölgelerine dağılan bu misyoner gruplar, gittikleri yerlerde farklı bağımsız birer cemaat oluşturarak devlete müra-caat edip resmî tescil edildikten sonra halkın tepkisine karşı kendilerini güvence altına alabilmektedirler. Kırgızistan'da misyonerlik faaliyetlerinde bulunan grupların çoğunluğunu Protestanlığın alt toplulukları oluşturmaktadır. Her ne kadar da bu grupların inanç esasları, metotları ve faaliyet alanları farklı ise de bunlar, Kırgızistan vatandaşlarını hedef belirledikleri için Kırgızistan'da hitap ettikleri kesim aynı kitledir. Bu gruplar, birbirlerinin faaliyet gösterdikleri alana girmeksizin ve birbirlerine engel olmadan aynı hedefe kilitlenerek ilerlemektedirler.<sup>2</sup>

Ülkeye gelen misyonerler daha önceleri açık bir şekilde para vererek insanları kendi safalarına çekmeye çalışırken 2008 yılında kabul edilen yasadan sonra, bu tür çalışmalarını durdurdular. Kabul edilen bu yasayla ülkedeki dinî grupların açık bir şekilde sokaklarda, caddelerde, otobüslerde veya buna benzer yerlerde kitap dağıtmaları ve Hristiyanlık propagandası yapmaları yasaklanmıştır. Her dinî gurubun ancak kendi ibadethanesinde faaliyet yapmasına izin verilmiştir.<sup>3</sup> Bu yasadan sonra misyoner gruplar, metot değiştirerek daha çok fakir aile çocuklarının katılabileceği yaz kampları düzenleyip, dil kursları açarak bu yolla çocukları ve gençleri kendi safalarına çekmeye başlamışlardır. Şöyle ki değişik bölgelerde çok uygun ücretle İngilizce kurslar düzenlemektedirler. Kurs, dört kur olarak gerçekleştirilmekte; birinci, ikinci ve üçüncü kurda İngilizcenin teorik kısmı grameri öğretilirken dördüncü kur pratiğe ayrılmaktadır. Söz konusu kurda öğrenciler, özel eğitilmiş ve görevli misyonerler tarafından bir ay süren çeşitli seyahatlere götürülmekte, kamplara alınmakta, onlarla özel ilgilenilmektedir. Böylece öğrenciler daha iyi tanındığı için kişilik ve karakterce müsait olanlar Hristiyanlaştırılmaktadır. Sonra Avrupa'da belirli eğitimlerden geçirilerek daha sonra misyonerlik yapmaları için kendi ülkelerine gönderilmektedir.<sup>4</sup> Ayrıca kreşlere, yetimhanelere ve yaşlı bakım evlerine Hristiyan etiketli yardım paketleri dağıtarak toplumun bütün kesimlerine ulaşmaya çalışmaktadırlar.

Şimdiye kadar Kırgızistan'da misyonerlik faaliyetleri ile ilgili birçok makale yazılmış<sup>5</sup>, konu çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Ancak söz konusu makalelerin bağımsızlığın ilk yıllarında yazılması veya yayın tarihinden sonra uzun sürenin geçmiş olması nedeniyle olacak ki burada ele alacağımız konulara ya hiç değinilmemiş veya oldukça yüzeysel geçilmiştir. Bu makalede önce ülkede faaliyet gösteren Protestan misyoner gruplar ve onların yöntemleri, faaliyetleri tanıtılacak daha sonra da halkın bu misyoner faaliyetlere ilişkin tepkileri ve Hristiyanlığı kabul eden vatandaşlardan biri öldüğünde defin işlemleri sırasında karşılaşılan problemler incelenecektir. Zira bağımsızlıktan sonra zaman ilerledikçe halkın dine olan ilgisinin artmasıyla birlikte Kırgızistan çok kültürlü olduğu için dinî hususlarla ilgili problemler, özellikle misyoner grupların faaliyetleri ciddi bir hâl almakta, ülke geleceğini tehdit eden iç karışıklıklara neden olma durumu gündeme gelebilmektedir. Bu yüzden dikkatli ve profesyonelce davranmak gerekmektedir. Bunun için de problemlerin farkında olunması, bilinmesi ve zamanında tedbirlerin alınması önem arz etmektedir. Bu ise misyoner grupların tanınması ve faaliyetlerinin yol açtığı problemlerin ortaya konulmasıyla mümkün olabilecektir. İşte bu makalenin amacı, söz konusu farkındalığı sağlamak ve misyonerlerin tepki çeken faaliyetlerini tespit ederek toplumda açacağı yaraya işaret etmek, çözüm önerileri sunmaktır. Konu incelenirken yazılı kaynaklardan istifade edildiği gibi saha çalışması sonucu elde edilen tecrübe verileri de değerlendirilecektir.

## 1. KIRGIZİSTAN'DA FAALİYET GÖSTEREN MİSYONER GRUPLAR

Günümüzde Kırgızistan'da Hristiyanlığın Protestan mezhebine bağlı bazı dinî gruplar, misyonerlik faaliyetlerini aktif bir şekilde yürütmektedir. Bunlardan bir kısmı daha Sovyet döneminden beri Kırgızistan'da bulunmaktayken önemli bir kısmı da bağımsızlıktan sonra gelmiştir. Aşağıda, bu gruplar ve onların Kırgızistan'daki misyonerlik faaliyetleri ele alınacaktır.

### 1.1. Baptistler

Baptistler, Protestanlığın bir alt grubudur. Günümüzde 30-35 milyon civarında mensubu bulunmaktadır. Bu grup, eski Anabaptistler ile İngiliz Kongregasyonalistlerinin inanç, uygulamalarının bir karışım ve birleşmesinden ibarettir. 1609 yılında Puritan bir rahip olan John Smith'in önderliğinde kurulmuştur.<sup>6</sup>

Baptistlerin Kırgızistan'a gelişi, Sovyet öncesi döneme kadar uzanmaktadır. Baptistler, 1882'de Rus İmparatorluğu'nda yaşayan Alman Baptist-Mennonitlerin göçü nedeniyle Kırgızistan'da ortaya çıkmıştır. Başlangıçta, Çüy ve Talas vadilerindeki köylerde yaşamışlardır. 1905'te Rus İmparatorluğu'nda din özgürlüğüne ilişkin bir kararnamenin kabul edilmesiyle, Baptistler misyonerlik faaliyetlerini canlandırmaya başlamıştır. Bu durum, Sovyet yönetiminin ilk yıllarında da devam etmiştir. Daha sonra Sovyetler Birliği'nde tüm dinlerin faaliyetleri yasaklanınca Baptistlerin de faaliyetleri durdurulmuştur.

1930'larda Baptist örgütleri resmî olarak sona ermiştir. Halka açık toplantılar yapılmamasına rağmen, küçük gruplar halinde evlerde ibadet etmeye devam etmişlerdir. 1944 senesinde Baptistler resmî olarak Protestan Kilisesi'ne kaydedilmiş ve sadece kanunlar çerçevesinde faaliyet yapmalarına izin verilmiştir. Böylece Protestan mezheplerinin üyelerini içeren bir Evanjelik Hristiyan Baptistler Konseyi kurulmuştur.<sup>7</sup>

1 K. C. Din İşleri Komisyonu, *Din Çöyrösündөгү Mamlekettik Sayasat Jana Kırgızstandağı Negizgi Diniy Ağımdar* (Bişkek: Uçkun, 2015), 38.

2 Bakıt Murzaraimov, "Kırgızistan'da Misyonerlik Faaliyetleri", *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi* 10 (Eylül 2006), 2.

3 [https://www.uscirf.gov/sites/default/files/Kyrgyzstan%202015\\_Kyrgyz.pdf](https://www.uscirf.gov/sites/default/files/Kyrgyzstan%202015_Kyrgyz.pdf) (Erişim 1 Mart 2021).

4 Kemal Polat, "Misyonerlerin Kırgızistan'da Dağıttığı Bazı Kitapların Şekil ve Muhteva Açısından Değerlendirilmesi", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 33 (Erzurum 2007), 308.

5 Seyfettin Erşahin, "Türkistan'da Misyonerlik Faaliyetleri (Kırgızistan Örneği)", *Diyanet İlmî Dergi* 34/3 (Temmuz - Ağustos - Eylül 1998), 95-114; Mustafa Erdem, "Misyonerlik ve Kırgızistan'da Misyoner Faaliyetler", *Dini Araştırmalar* 1/3 (Ocak - Nisan 1999), 5-42; Polat, "Misyonerlerin Kırgızistan'da Dağıttığı Bazı Kitapların Şekil ve Muhteva Açısından Değerlendirilmesi", 297-312; Salih Pay, "Misyonerlerin Kiskacındaki Ülke: Kırgızistan", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2008), 253-283; Hidayet Aydar, "Orta Asya'da Misyonerler ve Faaliyetleri: Kırgızistan Örneği", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23 (2010), 5-44.

6 Abdurrahman Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 11. Baskı (Ankara: Ocak Yayınları, 2020), 387.

7 <https://www.azattyk.org/a/30664582.html> (Erişim 19 Şubat 2021).

Bağımsızlıktan sonra Kırgızistan'daki Baptistler, "Evanjelist Hristiyan Baptist" olarak adlandırılmaya başlamıştır. Baptistler, Kırgızistan'daki misyonerlik faaliyetlerini 1997 yılına kadar gayri resmî bir şekilde sürdürmüşlerdir. Devlet'in kontrolü ve koruması altına girmek için aynı yıl mart ayı itibarıyla faaliyetlerine yasalık kazandırmışlardır.<sup>8</sup> Konsey Başkanlığını Alexander Shumilin yürütmektedir. O, Kırgızistan'da bulunan "Azatlık" radyosuna verdiği bir röportaj da şu bilgileri vermektedir:

"Şu anda Kırgızistan'da Baptistleri birleştiren Evanjelik Hristiyan Baptistler Konseyi faaliyet göstermektedir. Bu konsey, ülkenin tüm bölgelerinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Konsey, Din İşleri Komisyonu'ndan resmî tescilini alarak, Kırgızistan'ın değişik bölgelerinde 40'tan fazla faaliyet merkezini açmıştır. Ayrıca 'Bişkek İncil Koleji' ve 'Umut Işığı' yardım vakfını kurmuştur. Kırgızistan'ın her yerleşim bölgesinde cemaatlerimiz bulunmaktadır. Baptist örgütleri 20'den fazla farklı milletten oluşmaktadır. Kilise papazları ibadetleri yönetir. Diyakonlar ise dinî törenlere katılır. Dualar arasında, halka açık ilahi söyleme, grup halinde ilahi söyleme ve Hristiyanlar için dualar bulunur. Hristiyanlar ve Baptistler her zaman barış ve uyum içinde yaşamak isterler. Bugün Kırgızistan'da Evanjelik Hristiyan kiliseleri birliği vardır. Bu birlik, yedi Protestan konseyinden oluşmaktadır. Konsey, yaklaşık 300 farklı dinî organizasyonu içermektedir. Ayrıca bunlar, diğer birçok dinî dernek gibi, devlet içinde dinler arası platformunda kurulan Dinler Arası Konsey'in üyesidirler. Şu anda ülkedeki dinler arasındaki ilişki, barış ve anlayış yolunda devam etmektedir."<sup>9</sup>

Baptist ibadethanelerindeki törenler sabahleyin Rusça, öğleden sonra ise Kırgızca olarak iki dilde yapılmaktadır. Kırgızistan'ın güneyinde ise Özbekçe konuşulmaktadır. Çünkü bu bölgede Özbek nüfus kalabalıktır. Baptist organizasyonuna yeni üyeler kazandırmanın temel yolları, Müjde'yi (İncil'i) yaymak ve hayır işleri yapmaktır. Tüm Baptistler dinî öğretilerini yaymakla yükümlüdür. Buna dayanarak 2000'li yılların başından beri ülkenin tüm bölgelerinde Baptistlerle ilgili dinî tartışmalar ve çekişmeler yaşanmıştır.

Baptist toplulukları dinî faaliyetlerin yanı sıra hayır işleri de yapmaktadırlar. Bu bağlamda çocuklar için yaz kampları düzenlemekte, Rusça ve Kırgızca broşürler dağıtmakta ve uzak bölgelere insani yardım ulaştırmaktadırlar. Devam eden projelerin uygulanmasında karşılaşılan ekonomik giderler dışardan ABD ve Batı Avrupa'daki Baptist toplulukları tarafından finanse edilmektedir. Yabancı misyonerler ayrıca yerel kuruluşlara bağışta bulunmaktadır. Bu kuruluşların başında "Ümit Işığı" ve "İyi Haber" gibi dernekler gelmektedir. Propagandacılar Almanya, ABD, İngiltere, Kanada, Avusturya ve Hollanda'dan gelmektedirler.<sup>10</sup>

## 1.2. Evanjelistler

Yeni Ahit'e ait bir kavram/terim olan Evanjelizm; Yunanca "iyi haberler getirmek, müjdeli (güzel) haber" anlamında "euangelion/euangelos" kelimesinden gelmektedir. Terim olarak Evanjelizm, Hristiyan Kutsal Kitabı'nın vaaz edilmesi, anlatılması ve bu vaaz etme, anlatma işlemleriyle ilgili çeşitli yeni formların üretilmesi, yeni yorumların yapılması, İncillere inananların sayısının artırılması demektir. Bu yaklaşım genel bir nitelendirmedir. Bu nitelendirmeye göre Yeni Ahit'in yeni yorumları, yeni çıkarımları ve bu yeni yorumlardan yola çıkılarak oluşturulan "mezhepler," gruplar genel tasnife göre Evanjelizm Hareketi kavramına kapsamına girmektedir. Bu genel kapsam dışında her yeni hareketin de kendini "Evanjelist Hareket" olarak nitelendirdiği de dikkatten kaçmamaktadır. Bununla beraber kendisini diğer Evanjelist gruplardan ayıran ve grubuna Evanjelist adını veren hareketler de bulunmaktadır. "Evanjelizm Hareketi"nin temelinde (Hz.) İsa'nın tek kurtarıcı olarak insanlara iletilmesi ve öğretilmesi veya (Hz.) İsa vasıtasıyla kurtuluş müjdesini yayma işlemi vardır. Bu bağlamda Evanjelizm terimi; Tanrı'nın ruhunun başlangıcı olarak Tanrı kelamının egemenliğinin yayılması anlamını taşımaktadır. Kutsal Kitap'a yönelmek/dönmek anlamı ifade eden evanjelizm; resmî bir vaaz veya kişisel tanıklık yoluyla Hz. İsa'nın gerçek öğretisinin veya iyi haberlerin yayılması işlemidir. Diğer bir ifade ile o, "Kutsal kitabın tüm insanlara ilan edilmesi" veya "İsa Mesih'e tanıklık etme ve bu tanıklığı insanlara anlatma görevi" olarak da açıklanmaktadır. Evanjelizm düşüncesi, "Evanjelikalizm" isimli Protestan grubun oluşmasını sağlamıştır. Evanjelikalizm; Mesih İsa'ya bağlılık ve Kutsal Kitap otoritesini ön plana çıkaran Protestan bir hareket olarak tarif edilmektedir.<sup>11</sup>

Evanjelistlerin Kırgızistan'ın değişik bölgelerinde ondan fazla merkezleri bulunmaktadır.<sup>12</sup> Faaliyetlerini bu merkezlere bağlı olarak yürütmektedirler. Bu merkezlere bağlı olan mensuplarına, zaman zaman değişik ülkelerden Evanjelist misyonerler gelerek vaaz etmektedir. En son 2021 yılında dünya Evanjelistlerinin arasında meşhur olan, İngiliz asıllı Devid Hasavey adlı bir misyoner Bişkek'e gelerek faaliyette bulunmuştur.<sup>13</sup>

## 1.3. Yehova Şahitleri

Yehova Şahitleri, 1886 yılında Amerika'da Charles Russel tarafından kurulmuş ve J. F. Rutterford tarafından geliştirilmiştir. Yehova Şahitleri adı ilk defa 1931 yılında Rutterford tarafından kullanılmıştır. Kırgızistan'da söz konusu dinî grubun 51 merkezi mevcuttur. Yehova Şahitleri mensupları daha çok Çüy, Isık Göl, Talas bölgelerinde ve Bişkek şehrinde bulunmaktadır.<sup>14</sup>

Günümüzde Kırgızistan'da en çok merkezi/ofisi bulunan grup Yehova Şahitleri'dir.<sup>15</sup> Bunlar, ağlarına düşürmek istedikleri hedef kitleyi belirlerken insanları ayırmamakta, kime rastlarsa onlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Genel olarak faaliyetlerini klasik metotlarla yerine getirmektedirler. Örneğin her bir kapıyı dolaşmak, parkta, yolda, minibüs ve otobüs vb. araçlarda insanların akasına takılarak misyonerlik yapmakta; onlara dergi, kitap ve broşür, bazen de İncil dağıtmaktadırlar. En meşhur dergileri "Tarassut Kulesi" ile "Uyan" adlı dergilerdir. Yehova Şahitlerinin Kırgızistan'daki sayısının üç ile beş bin arasında olduğu tahmin edilmektedir.<sup>16</sup>

8 Usuptegin Kümöndör, "Baptist Ak Kiya Calgız Mürzö", *Kırgızistan* (12 Nisan 2002), 8.

9 <https://www.azattyk.org/a/30664582.html> (Erişim 19 Şubat 2021).

10 <https://www.azattyk.org/a/30664582.html> (Erişim 19 Şubat 2021).

11 Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 383-384.

12 [http://religion.gov.kg/en/religion\\_organization/registered/%D1%81hristian](http://religion.gov.kg/en/religion_organization/registered/%D1%81hristian) (Erişim 30 Ocak 2023).

13 Can Aliyev, "Osnovatel Služeniya Missiya Dla Evropi, Devid Hasevey Pobival Vı Bişkeke", *Veçerniy Bişkek* (11 Ekim 2021), 6.

14 bk. Usuptegin, "Baptist Ak Kiya Calgız Mürzö", 8.

15 bk. Maisalbek Tagaev, *Kırgızistan'da Yehova Şahitleri* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 49.

16 bk. Murzaraimov, "Kırgızistan'da Misyonerlik Faaliyetleri", 2.

Yehova Şahitleri, Hristiyanlaştırmak için ilgilendikleri insanları öncelikle en yakınlarında bulunan merkezlerine davet etmektedirler. Ondan sonra kademelî olarak o kişi üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Yani, kendi merkezlerine geldikten sonra önce o insana bir rehber vermektelerdir. Sonra başka görevler vererek o insanı denedikten sonra, yurt dışına başka mensuplarla buluşmasına, tecrübe kazanmasına imkân tanımaktadırlar. Yetiştirdikleri insanlara daha sonra bu kişilerin kendi memleketlerinde misyonerlik yaptırılmaktadır.

#### 1.4. Lüteryanlar (Lüterciler)

31 Ekim 1517 tarihinde Lüterciler, Katolik rahibi Martin Luther'in Kilise görevlilerinin yetkilerini kötüye kullanmaları ile ilgili olarak hazırladığı 95 maddelik tezini yayınlamasıyla ayrı bir cemaat hâline gelmiştir. Lüterciler sadece vaftiz ve kutsal ruhu tanımakta, Kilise bürokrasisini tamamen reddetmekte, İncil'in yerel dillerde okunabileceğini ileri sürmektedirler. Kırgızistan'daki Lüterciler, Sovyetler döneminde göç etmiş Almanlardan oluşmaktadır. Din İşleri Komisyonu verilerine göre, Narın ve Batken bölgeleri haricinde diğer tüm bölgelerde mevcut olan toplam 20 kiliseleri kaydedilmiştir.<sup>17</sup> Narın ve Batken bölgesinde bulunamamalarının nedenlerinin başında, yerli halkın daha muhafazakâr olup, diğer inançlara karşı toleranslı olmayışları gelmektedir. İlk Evanjelik Lüteryan Kilisesi 1999'da Kırgızistan'da ortaya çıkmıştır. Kırgızistan'da resmî olarak kurulan ve tescillenen ilk Lutheran Kilisesi ise Bişkek'te 2003 yılında kurulan Concordia Kilisesi'dir.<sup>18</sup>

Bişkek'teki bu kiliseden başka Kara-Balta, Panfilovka, Petrovka ve Kemin gibi Çuy bölgesinde başka kiliseler de bulunmaktadır. Ancak bu kiliselerin cemaatleri küçük ve yaklaşık 10-15 kişiden oluşmaktadır. Isık-Göl'ün Aksu ilçesinde de küçük bir kiliseleri mevcuttu, ancak cemaatleri kalmadığından kapatılmıştır.<sup>19</sup> 2010 senesinden itibaren Kırgızistan'daki Lütercilerin sayısı hızla azalmaya başlamıştır. Bunun nedeni de Kırgızistan'da bulunan Rus nüfusunun azalmasıdır.<sup>20</sup>

Lüterciler, Kırgızistan'da daha çok eğitim faaliyetleri üzerinde durmaktadır. Bunlar kendi mensuplarını eğitmek için değişik kurslar ve seminerler düzenlemektedir. Bu kurslardan mezun olanları veya sertifika alanları, azalan mensuplarını çoğaltmak için, misyonerlik faaliyetlerine göndermektedirler. Bu kurslarda genel olarak İncil bilgileri, Hristiyanlık Tarihi ve Hitabet gibi bir vaize gerekli olan temel bilgiler okutulmaktadır.<sup>21</sup>

#### 1.5. Yedinci Gün Adventistleri

Yedinci Gün Adventistleri İsa Mesih'in çok yakında gerçekleşmesi beklenen ikinci kere gelişine (*advent*) işaret eden ve vurgu yapan Hristiyanlığın Protestan mezhebine ait bir gruptur. Bu mezhep, XIX. yüzyılın ortalarında ABD'deki Millerci hareketten esinlenmiş ve 1863 yılında resmî şekilde kurulmuştur.<sup>22</sup> Daha sonra misyonerlik faaliyetleri aracılığıyla dünyaya yayılmaya başlamıştır.

Yedinci Gün Adventistlerinin Kırgızistan'a ilk olarak gelişlerinin, Birinci Dünya savaşı sırasında sürgün edilen Almanlarla beraber olduğu bilinmektedir.<sup>23</sup> Daha sonra buradaki Almanların neslinin azalmasıyla beraber, Sovyetlerin son dönemlerine doğru, Kırgızistan'da Yedinci Gün Adventistlerinin varlığı son bulmuştur.

Kırgızistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte, misyonerlik faaliyetleri vasıtasıyla tekrar Kırgızistan'a gelen Yedinci Gün Adventistleri, 1997 senesinde Kırgızistan'da dinî faaliyet yapmak için, devletten izin almış ve resmî kayıt yaptırmışlardır.<sup>24</sup>

Bu grubun Kırgızistan'da 200'den fazla temsilcisi bulunmaktadır. Kırgızistan'ın Çüy, Isık Göl, Talas ve Celal-Abad bölgelerinde toplam 23 kilisesi faaliyet yürütmektedir. Mensuplarının çoğu yerli Almanlardan, bir kısmı Ruslardan, az bir kısmı da Kırgızistan'da bulunan diğer milletlerden oluşmaktadır.<sup>25</sup>

Yedinci Gün Adventistleri, Kırgızistan'da bulunan diğer misyoner gruplarından farklı olarak misyonerlik faaliyetlerini daha çok tıp alanında yapmaktadırlar. Değişik hastanelere tıbbî yardımlarda bulunmak suretiyle ve Bişkek'te açtıkları Diş hekimliği hastanesiyle faaliyetlerini yürütmektedirler.

Yedinci Gün Adventistleri, tüm bunların yanında halka sosyal yardımlar yapmak suretiyle kendi inançlarını yaymaya çalışmaktadırlar. Doğal afetlerden, depremlerden veya siyasi krizden etkilenen mültecilere yardım kampanyaları düzenleyerek faaliyetlerini sürdürmektedirler. Örneğin 2010 yılında Özbekistan'dan Kırgızistan'a mülteci olarak sığınan kimselere değişik yardımlarda bulunarak hem halk nezdinde hem de devlet nezdinde göze girmeye çalışmışlardır. Yedinci Gün Adventistlerini bu konuda ADRA (Adventist Development & Relief Agency) teşkilatı desteklemektedir.<sup>26</sup>

Yedinci Gün Adventistlerinin bir başka özelliği ise, faaliyetlerinde Hz. İsa'nın dünyaya tekrar dönmesi meselesi üzerinde durmasıdır. Bununla beraber On Emir'e sıkı bir şekilde uyduklarını ve Kutsal Kitap'ın her emrini yerine getirmeye çalıştıklarını söylerler. Diğer gruplar gibi haç işaretini kullanmadıklarını ve ayinlerinde içki içmediklerini belirtirler. Kırgızistan'ın Tokmok şehrinde bunların "Naslediye" (Miras) adında bir okulları bulunmaktadır. Yerel üyelerinin çocuklarına bu okulda eğitim vermektedirler.<sup>27</sup> Bu okuldaki hocalar ve Kırgızistan'da bulunan kiliselerinin görevlileri ise eğitimlerini Rusya'nın Tula şehrindeki "Zaoka" akademisinden almaktadırlar.<sup>28</sup>

17 Komisyon, *Din Çöyrösündөгү Mамлекеттик Саясат жана Кыргызстандагы Negizgi Diniy Ағымдар*, 41.

18 <https://cabar.asia/ru/zhizn-lyuteran-v-kyrgyzstane-ot-neponimaniya-do-terpimosti> (Erişim 22 Şubat 2021).

19 <https://prevention.kg/?p=2492> (Erişim 22 Şubat 2021).

20 [https://www.elkras.ru/arhiv/arhiv\\_novostei/2013god/aprel/ordinariyavcerkvirkizii.jdx](https://www.elkras.ru/arhiv/arhiv_novostei/2013god/aprel/ordinariyavcerkvirkizii.jdx) (Erişim 22 Şubat 2021).

21 <https://www.protestant.ru/news/church/ofchrist/article/68060> (Erişim 30 Ocak 2023).

22 Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü* (Ankara: Vadi Yayınları, 1998), 17.

23 <https://cabar.asia/ru/lyudi-svyashhennoj-knigi-kak-zhivut-adventisty-v-kyrgyzstane> (Erişim 18 Haziran 2021).

24 Ömürzak Mamayusupov, *Spravochnikpo Religioznim Organizatsiyam* (Bişkek: 2001), 41.

25 "Hristiyanские Организации" Информационный Портал о Кыргызстане, Novosti Kirgizstana i Turizmza <http://www.open.kg/about-kyrgyzstan/culture/religion/247-hristianskie-organizacii.html> (Erişim 2 Mart 2015).

26 Nazira Kurbanova, vd., *Din Taanu* (Bişkek: 2020), 138.

27 <https://cabar.asia/ru/lyudi-svyashhennoj-knigi-kak-zhivut-adventisty-v-kyrgyzstane> (Erişim 3 Mart 2021).

28 <https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan-adventists/30774408.html> (Erişim 3 Mart 2021).

## 1.6. Ellinciler

Protestanlığa ait olan bu grup, 20. yüzyılın başında ABD’de ortaya çıkan Ellinciler, Protestanlığın en radikal kollarından biri olarak bilinmektedir. En üst yönetim organını oluşturan üyeler genelde Ruslardan, Kırgızistan’da bulunan az sayıdaki Almanlardan ve bazı Kırgız vatandaşlarından oluşmaktadır. Genel olarak ülkenin, Isık Göl, Oş, Talas, Celal-Abad ve Çüy bölgelerinde faaliyet göstermektedirler. Din İşleri Komisyonu’nun 2014 verilerine göre ülkede 56 kiliseleri mevcuttur.<sup>29</sup> Bu sayı günümüzde de aynıdır.

Ellinciler genellikle faaliyetlerini kendi ibadet evlerinde yürütmekte, Kırgız ve Rus dilinde toplantılar yapmaktadırlar. Toplantılarında din adamı, İncillerden bazı bölümleri okuyarak vaaz etmektedir. Vaazdan sonra müzik eşliğinde ilahi söylemektedirler. İlahileri bittikten sonra, herkes kendince huşu içinde mırıldanarak anlaşılmayan bir dilde ibadet ve dua etmektedir. Onların bu şekilde ibadet etmeleri inançlarından kaynaklanmaktadır. Zira onların inancına göre (Hz.) İsa, gökyüzüne yükseldikten elli gün sonra Kutsal Havarilerin üzerine inmiş, onlar da anlaşılmayan bir dilde Tanrıya dua etmeye başlamışlardır.<sup>30</sup>

Ellinciler Kırgızistan’da kilise faaliyetlerinin dışında, sosyal ve ekonomik yönden sıkıntılı olan kimselere maddi ve gıda yardımında bulunarak faaliyetlerini sürdürmektedirler. Ayrıca üniversite öğrencileri üzerinde faaliyetlerini yoğunlaştırarak, onlar aracılığıyla kendilerine yeni gençlerin katılmasını sağlamaya çalışmaktadırlar.

Kırgızistan’da Ellincilerin değişik kolları da faaliyet göstermektedir. Bunların başında İsus Hristos Kilisesi ve kendilerini Karizmatlar olarak adlandıran bir grup gelmektedir.

*İsus Hristos Kilisesi:* Bu grup, Hristiyanlık tarihinde beliren yeni dinî gruplardan biri olarak tanınmaktadır. Kaynaklarda bu gurubun Amerika’da ortaya çıkmış olan Pyatidesyatniklerden ilham alarak kurulduğu belirtilmektedir. Fakat bu gurubun ne zaman ortaya çıktığına dair kesin bilgiler mevcut değildir.<sup>31</sup>

Bu gurubun Kırgızistan’da Kırgız ve Rus cemaati bulunmaktadır. Grubun liderleri, eğitimlerini Amerika’da aldıklarını söylemektedirler. Kırgızistan’da bulunan Kırgız temsilcilerinin ifadesine göre, Yahudilik ve Hristiyanlığın İslâm’a üstünlük sağlaması icap eder. Ona göre yine Hz. Muhammed, ümmeti olan Müslümanlardan İncil’i öğrenmelerini talep etmiştir, Kur’an’da Müslümanlara İncil’i öğrenmeleri için inzal edilmiştir.<sup>32</sup>

Bir başka Rus asıllı liderin dediğine göre, “Kırgızlar kıyamete kadar Tanrı tarafından lanetlenmiştir. Bu yüzden onlar, bulaşıcı hastalıklarla hastalanırlar. Bundan kurtulmanın tek yolu, İsus Hristos Kilisesi’ne gelip katılmaktır.”<sup>33</sup> Bu grup bu tür fikirlerinden dolayı hem halk hem de devlet organları tarafından sert eleştirilere tabi tutulmuş ve gereken uyarılar yapılmıştır. Ancak tüm bu karşı koymalara rağmen bu grup hâlâ faaliyetlerine devam etmektedir.

Kırgızistan’da bulunan Rus Ortodoks kiliselerinden birinde görevli bir piskopos, “Bu grup sadece Kırgızlar için değil bütün Hristiyanlar için de tehlikelidir. Büyük bir ihtimalle bunların arkasında Amerika FBI vardır. Bunlar insanları ve aileleri yıkmak için Hristiyanlık adı ile hareket etmektedirler. Gerçek Hristiyanlık buna müsaade etmez.” diyerek eleştiride bulunmuştur. Kırgızistan basınında yer alan bir haberde, İsus Hristos Kilisesi aileleri yıkmaya ve yıpratma bakımından önde gelen zararlı akımlardandır<sup>34</sup> denerek bu piskoposun dediklerini destekler mahiyette değerlendirmeler yapılmaktadır.

*Karizmatlar:* Karizmatlar Protestan kilisesinin bir akımı olmasına rağmen, Katolik kilisesiyle de ilişkileri vardır. Karizmatlar birçok yönüyle Ellincilere benzer, fakat onlardan farklı olarak daha modern ve özgürcü görüşlere sahiptirler. Din İşleri Komisyonu verilerine göre Narın ve Talas bölgeleri haricinde 43 Karizmat kilisesi ülkenin her bölgesinde bulunmaktadır.<sup>35</sup>

Karizmatlar ibadetlerinde Ellinciler gibi anlaşılmayan bir dilde dua etmektedirler. Bunlar kiraladıkları salonlarda veya kiliseye dönüştürdükleri evlerde ibadet ettikten sonra müzik eşliğinde ilahiler söylemektedirler. Müzik eşliğinde ilahi söylemek ve ibadet etmek, bunların en belirgin özelliklerinden biri haline gelmiştir. Ayrıca ayinlerde müziği, gençleri kendilerine çekme vasıtası olarak da kullanmaktadırlar. Dolayısıyla müziğe düşkün olan gençler kolayca onların eline düşmektedir.

## 1.7. Presbiteryenler

Presbiteryen; Yunanca “Presbuteros”dan gelen, Piskoposluğu kabul etmeyen, “İhtiyar Meclisi” tarafından idare edilen Kalvinist Protestanların yer aldığı Reforme edilmiş Kilise mensuplarına verilen bir isimdir. Bu Kilise, “Presbiter” olarak isimlendirilen “yaşlılar, kademliler” tarafından yönetildiğinden dolayı bu adı almıştır. Presbiteryenler, Presbiteryenliğin Havariler tarafından kurulmuş ve geliştirilmiş bir sistem olduğunu kabul ederler. Modern Presbiteryen Kilisesi, Reform’dan etkilenmiş ve dinî özerklik kazanmıştır. Bu Hareket; İsviçreli U. Zwingli (1484-1531) tarafından ortaya atılan, Fransız J. Calvin (1509-1564)’in geliştirdiği bir grup olup, 1572 yılında Kraliçe Elizabet döneminde İngiltere’ye girmiş, çeşitli tartışmalara yol açmıştır.<sup>36</sup>

Presbiteryenler, 1559-1560 yılları arası İskoçya’daki Protestan devrimi sırasında ortaya çıkmıştır. 1560 yılında İskoçya parlamentosu tarafından Presbiteryenlik doktrini imzalanmış, bu doktrine göre Presbiteryenler, İskoçya Kilisesi adı altında bağımsız kilisede toplanmışlardır. Kırgız Cumhuriyeti Din İşleri Komisyonu 2023 verilerine göre Kırgızistan’da Bişkek ve Oş şehirleriyle Çüy ve Isık Göl bölgelerinde 38 Presbiteryen dinî kurumu bulunmaktadır.<sup>37</sup>

29 Komisyon, *Din Çöyrösündөгү Mамлекеттик Саясат Јана Киргизстандагы Negizgi Dinij Agımdar*, 42-43.

30 Murzaraimov, “Kırgızistan’da Misyonerlik Faaliyetleri”, 6.

31 Matfey Pismanika, *Religiya v İstorii i Kulture, Yuniti* (Moskova: 1998), 246.

32 Daniyar Taalayev, *Kur’an Cana İncil* (el broşürü), ts., 2.

33 bk. Anara Abdinasırova, “Ne Oberenetsa li Polikonfessionalnost Tragedii Natsii”, *Kut Bilim* (28 Kasım 2002), 5.

34 Kerim Karbazov, “Kötürüm Uyga Şaa Müyüzdün Zarldığı Kañça”, *Agım* (14 Haziran 2002), 6.

35 [http://religion.gov.kg/en/religion\\_organization/registered/%D1%81hristian](http://religion.gov.kg/en/religion_organization/registered/%D1%81hristian) (Erişim 30 Ocak 2023).

36 KÜçük vd., *Dinler Tarihi*, 386-387.

37 [http://religion.gov.kg/en/religion\\_organization/registered/%D1%81hristian](http://religion.gov.kg/en/religion_organization/registered/%D1%81hristian) (Erişim 30 Ocak 2023).



Presbiteryenlere ait misyonerlerin birçoğu Güney Kore'den gelmektedir. Bunlar, Kırgızistan'da yerli olarak görev yapan Kore diasporası ile bağlantı kurarak onların yardımcı aracılığıyla faaliyetlerini yürütmektedirler. Presbiteryen misyonerler, büyük şehirlerde yerli Kore diasporasına destek olmak amacıyla kiliseler açmışlardır. Bununla birlikte Bişkek'te "İlim" ve "Emmanuel" adında iki okul açtıkları bilinmektedir.

Presbiteryenlerin Kırgızistan'da kurdukları teşkilat ve açmış oldukları kiliseler, görünüşte yerli Kore diasporasını sosyo-kültürel açıdan desteklemek amaçlı oldukları izlenimi vermektedir. Ancak dikkatle mercek altına alındığında anlaşılıyor ki bunların esas amaçları yerli Korelileri kullanarak Kırgızistan'da Hristiyanlığı yaymaktır. Çünkü onlar açtıkları hem okullara hem de kiliselere Koreli olmayanların da katılımlarını sağlamaktadırlar. Güney Koreli misyonerlere Batılı Presbiteryen grupların da destek verdikleri bilinmektedir.<sup>38</sup>

Buraya kadar kısaca ele aldığımız Hristiyan grupların bir değerlendirmesini yapacak olursak, özellikle bağımsızlıktan sonra faaliyetlerini artıran bu gruplar, belirli alanlarda halkın üzerinde yoğunlaşarak onları Hristiyanlaştırmaya çalışmaktadırlar. Özellikle halkın ekonomik yönden muhtaç olan kesimine, üniversite öğrenci gurubuna ve okul yaşına kadarki kreş çocuklarına değişik sosyal ve kültürel etkinlikler düzenleyerek faaliyetlerini devam ettirmektedirler. Bunun yanında sağlık sektöründe ve değişik uluslararası yardım kuruluşlarında barış gönüllüleri adı altında faaliyetlerini sürdürmektedirler.

2000 yılı ve sonrasına gelindiğinde halkın İslâm kimliğinin farkına varması ve özellikle genç nüfusun çoğunluğunun Tebliğ Cemaati gibi İslâmî grupların etkisinin altında kalması, misyoner faaliyetlerine karşı halkın tepkisinin uyanmasına vesile olmuştur. Yer yer bazı gençlerin ve radikal görüşlü kişilerin misyoner gruplara karşı saldırıları, misyonerlik faaliyetlerinin yavaşlamasına ve misyoner grupların kendi içlerine çekilmesine neden olmuştur.

Şimdiye kadar bilgi verdiğimiz bu grupların hemen hepsi muhataplarını Hristiyanlaştırmayı amaçlamakta, onun için çalışmaktadırlar. Zaman zaman hedef kitleleri ve metotları farklıymış gibi görünse de sonuç açısından baktığımızda Kırgız toplumunun dinî, millî ve kültürel birlik beraberliklerini, bütünlüklerini tahrip ettikleri ve ahlakî açıdan ise yozlaşmaya sebep oldukları müşahade edilmektedir. Kaynak kişilerimizin verdikleri bilgilere göre, bu grupların zararlarının artık fert ve aileleri aşarak toplumu tehdit eder duruma geldiğini söyleyebiliriz. Bu kısımda misyoner grupların tepki gören faaliyetleri ve ilgili konulara değineceğiz.

## 2. MİSYONER GRUPLARIN FAALİYETLERİNE KARŞI HALKIN TEPKİSİ

Dünyanın hemen her yerinde olduğu gibi misyonerler, Kırgızistan'da da kamuoyunun dikkatini çekmeyecek ve tepkisine yol açmayacak şekilde faaliyetlerini sürdürmeye özen gösterip muhtemel tepkileri önlemek veya en azından asgariye indirmek için birtakım tedbirlere de başvurmuşlardır. Hatta bazen birbirleriyle çelişir gibi görünen metotlara bile başvurmuşlardır. Müslümanların hayat tarzını tanıyıp benimseyerek onlarla özdeşleşmeye gayret etme, kilise yerine sıyunuu üyeleri (ev ibadethaneleri) oluşturma, din değiştirerek Hristiyan olanların sayısını olduğundan daha az gösterme vb. hususlar misyonerlerin aldıkları tedbirler arasında sayılmaktadır. Onlara göre Kırgızların din değiştirmek için gördükleri en büyük engel, Müslüman ve Kırgız olmanın eş değer sayılması, din değiştirenlerin millî kimliğini de kaybedeceği düşüncesi ve bunun Kırgızlara ihanet olarak algılanmasıdır.<sup>39</sup> Misyonerler her ne kadar bu tedbirleri alsalar da günümüzde artık söz konusu tedbirler işlevini yitirmiş durumdadır. Çünkü halk, nispeten daha bilinçli duruma gelmiş olup bu metotları anlayabilmekte, bir de çok sayıda misyonerlik faaliyetleri yapıldığı için herkesin dikkatini çekmekte, yaşanan yıkıcı olaylar arttığı için bu tedbirler artık gölgede kalmaktadır.

Misyonerlerin gayesi, sadece Hristiyanlığı yaşamak veya yaşanması için gayret göstermek, Hristiyanların sayısını artırmak değildir. Yani sadece bunun için misyonerlik yapmazlar. Kendi devletlerinin ve ülkelerinin siyasî, ekonomik ve stratejik çıkarlarına yarar sağlama gibi birtakım amaçları da mevcuttur. Bu hedeflerine ulaşmak için çeşitli metotlardan, yol ve yöntemlerden istifade etmektedirler. İşte misyonerlerin kullandıkları bu metotlar ve yaptıkları bazı faaliyetler, normalde demokratik özgürlüğün bulunduğu, hatta demokrasinin beşiği sayılan Kırgızistan'da son derece misafirperver ve yardımsever Kırgız halkı<sup>40</sup> tarafından tepkiyle karşılanmakta, tepkiden de öteye geçerek kavga, kargaşa ve hatta halk olaylarına sebep olmaktadır.

Yukarıda bahsettiğimiz misyoner grupların, Müslümanların yaşadıkları bölgelere, il, ilçe ve köylere gidip oralarda küçük kiliselere veya ibadet evlerine dönüştürdükleri evlerde, kendilerine katılan insanları toplayarak ibadet etmeleri, müzik eşliğinde şarkılar söylemeleri ve gruplar hâlinde, bazen açık bazen gizlice, Hristiyan propagandası yapmaları Müslüman halkı rahatsız etmektedir. Köylerde bulunan Müslüman gençler, bu tür misyoner gruplara karşı zaman zaman oldukça sert tepkiler vermektedir. Bazen onları taşla tuttıkları, köyden kovdukları ve onların grubuna dâhil olan ya da onlardan yardım alan kişilerin cenazelerini Müslüman mezarlığına defnettirmedikleri bile görülmektedir. Gizlice defnedilen cenazelerin ise daha sonra mezardan çıkartılıp dışarıya atıldığı da bilinmektedir.<sup>41</sup> Bu tür davranışlar ise toplumda ikilik çıkmasına, fitne fesadın yayılmasına gençlerle büyükler arasında soğukluk oluşmasına yol açarak toplumda insicamın bozulmasına sebebiyet vermektedir.

2009 yılının 16 Nisan tarihinde Bişkek Büyükşehir Belediyesi tarafından çıkarılan "Toprağa Verme ve Gömme İşleri ile İlgili" tüzük kabul edilmiştir. Bu tüzükte ölümlerin defnedileceği mezarlıkların belirlenmesi ve defin işleri ile ilgili genel kurallar vb. kaideler yer almıştır.<sup>42</sup> Ancak Kırgızistan'daki köy mezarlıkları ve burada yaşanan olaylar ile ilgili problemler çözüme kavuşturulmamıştır. Bu tür problemlerin de genellikle din değiştiren Kırgız ve Özbekler arasında yaşandığı dikkatlerden kaçmamaktadır. Bu durum ise merhum veya merhumenin ailelerine ve akrabalarına büyük acı verdiği gibi kardeş halk olarak Kırgızistan'da birlikte yaşayan Özbek ve Kırgız halkları arasında bir sorun

38 Murzaraimov, "Kırgızistan'da Misyonerlik Faaliyetleri", 8.

39 Pay, "Misyonerlerin Kıskacındaki Ülke: Kırgızistan", 276-277.

40 bk. Kemal Polat, *Beşikten Mezara Kırgız Türkleri* (Ankara: Berikan Yayınları, 2019), 17-21.

41 [https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan\\_religion\\_scandal\\_round\\_table/28061448.html](https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan_religion_scandal_round_table/28061448.html) (Erişim 9 Mart 2021).

42 Bişkek Büyükşehir Belediyesi'nin 177 Sayılı Kararnamesi (16 Nisan 2009).

oluşturmaktadır. 31 Aralık 2008 yılında çıkarılan “İnanç Özgürlüğü ve Dinî Kurumlar ile İlgili” kanun, farklı din ve inanç mensuplarının mezarlıkları ortak kullanma hakkını gözetmemektedir. Din Kanunu'nun 16/3. fıkrasında “*Dinî inançlara göre oluşan mezarlıkların kullanma kuralları ve mezarlıkla ilgili ilkeleri tanımak yerel yönetimin Kararı ile düzenlenir.*” şeklindeki kural yer almaktadır; Kırgızistan'da bu konu ile ilgili belli bir hukuki norm olmadığından dolayı yeni dinî grupların (Baptistler, Yehova Şahitleri vs.) yaygın olmadığı yerlerde mezarlığı kullanma, dinî inançlarına göre ölüyü defnetme ile ilgili tartışmalar yaşanmaktadır. Devlet, ölülerin defin işlemlerini yerel yönetimlerin yetkisine bırakmıştır. Ancak yerel yönetimler, bu problemi çözmekte zorluk çekmektedirler. Çünkü Kırgızistan köylülerinin Müslüman olduğu ve başka din temsilcilerinin sayısı az olduğu için köy mezarlıkları, genelde Müslüman halkın ölüleri için ayrılmıştır ve dinini değiştiren kişilere ayrı mezarlıklar yapılmamıştır. Kırgızistan'da yaşayan Kırgız veya Özbeklerin dini başka bile olsa ailesi ya da akrabaları, öldüğünde onun Müslüman mezarlığına gömülmesini istemekte, ancak köy halkı buna tepki gösterdiği için sonuçta bu durum, köylerde hiç istenilmeyen üzücü olaylara yol açmaktadır. Söz konusu problemle ilgili olarak yaşanan en dikkat çekici hadise, 2016 yılının Ekim ayında Kırgızistan'ın Celal-Abad ili, Ala-Buka ilçesinde vuku bulmuştur. Şöyle ki Ala-Buka ilçesinin Sarı-Talaa Köyünde yaşayan ve vefat eden 76 yaşındaki Kanıgül Satıbaldiyeva adlı yaşlı kadının köy mezarlığına gömülmesine başta imam ve sonra da köylüler olarak yerli halk karşı çıkmışlardır. Yerli halk, K. Satıbaldiyeva'nın din değiştirerek Hristiyanlığın Baptist koluna mensup olduğunu iddia etmişlerdir. Böylece cenazenin köy mezarlığına defni konusunda tartışma çıkmış, bu tartışma ve didişmeden sonra Satıbaldiyeva'nın cesedi aynı ilçede yer alan Örüktü Köyü mezarlığına gömülmüştür. Fakat bu köy halkı da karşı çıkmış ve akrabaları mezarı tekrar kazıp cesedi almışlardır. Merhumun akrabaları yaşlı kadını tekrar toprağa vermek için Ala-Buka Köyü'nde bulunan Ortodoks Hristiyanlarına ve Müslümanlara ait olan mezarlığa gömmüşlerdir. Fakat Satıbaldiyeva'nın cesedinin bu mezarlığa gömülmesine yerli halk yine karşı çıkmışlardır. Yerli halkın Müslüman kesimi kadının Müslüman olmadığını ve Ortodokslar ise kadının Hristiyanlığın başka kolundan olduğunu iddia ederek defin işlemine karşı çıktığını belirtmişlerdir. Bunun üzerine yaşlı kadının akrabaları bu mezarlıktan cesedi tekrar çıkarmak zorunda kalmışlardır. Yaşanan bu olaylardan sonra yerli yönetimin müdahalesi üzerine kadının cesedi saklanarak kimseye gösterilmeden bilinmeyen başka bir yere gömülmüştür. Böylece merhum üç kez gömülmüş mezardan çıkarılmış ve tekrar gömülmüştür.<sup>43</sup> Bu olaydan evvel de sonra da bu tür hadiseler, Kırgızistan'ın başka bölgelerinde de birkaç defa yaşanmıştır. Bunlardan biri de Isık-Göl ilinde vuku bulan olaydır. Ak-Suu ilçesine bağlı Teplokleçenko köyünde Hristiyanlığın Baptist koluna mensup olan 57 yaşındaki Buruluş Mambetova adlı kadının cesedinin Müslüman mezarlığına gömülmesine halk karşı çıkmıştır. Yerli halkın karşı çıkmasıyla ilçe imam hatipleri ve yerel yönetim yetkilileri istişare ederek köyün eski mezarlığının yakınlarındaki yere gömmüşlerdir.<sup>44</sup> Böylece din değiştiren Kırgızlar, öldükten sonra yakınlarının veya anne, babasının yattığı mezara gömülmemektedir. Bu gibi olayların tekrar yaşanmaması için devletin ülkedeki dinî durumu tekrar gözden geçirmesi ve hukuki yasalara düzenleme ve eklemeler yapması gerekmektedir. Aksi takdirde gelecekte Hristiyan Kırgız, Müslüman Kırgız, Tenirci Kırgız gibi ayrımlar olup dinî inancından dolayı Kırgızlar arasında tartışmalar sürecektir.<sup>45</sup>

Günümüzde Kırgızistan, din özgürlüğü tanımış demokratik bir devlettir. Bağımsızlığın ilanından sonra, Hristiyanlığı benimseyen Kırgız uyruklu vatandaşlar arasında meydana gelen gerginlikler sürekli tırmanarak günümüze gelmiştir. Çünkü din değiştiren bireyler, yerli Müslüman halk ve din görevlileri tarafından hiçbir zaman hoş karşılanmayıp hep tepki görmüşlerdir. Örneğin, 2010 yılının yaz aylarında Kırgızistan'ın Celal-Abad vilayetine bağlı Toktogul kasabasında ikamet eden ve Müslümanken Hristiyanlığı kabul ederek Yehova Şahidi üyesi olan dört kişi ile yerli Müslüman halk arasında yaşanan olay zikredilebilir. Bu durumu öğrenen ve rahatsız olan akrabaları ve Toktogul kasabası halkının bazıları, teşkilatın üyelerinin eviyle beraber Krallık Salonunu yağmalayıp, %70'ini kullanılamaz hâle getirmişlerdir. Yerel yönetimler ise bu olaydan haberdar olmalarına rağmen, hiçbir müdahalede bulunmamışlardır. Bu olay ülkede faaliyet gösteren tüm misyoner grupların dikkatini çekmiş, Kırgız kamuoyunda ve medya kuruluşlarında çok eleştiriye ve tartışmalara yol açmıştır.<sup>46</sup>

Söz konusu faaliyetlere tepki ifade eden bir olay yine Güney Kırgızistan'da yaşanmıştır. Şöyle ki Celal-Abad şehrinin Bazar Korgon ilçesinde köy halkı Yehova Şahitlerinin faaliyetlerine ve inşa etmeye başladıkları binaya karşı tepki göstermiş, kısa süre içerisinde Yehova şahitlerinin köyü terk etmelerini ve yapmakta oldukları inşaatı durdurmalarını talep etmişlerdir. Aksi takdirde daha radikal çareler arayacaklarını, caydırıcı metotlar kullanacaklarını söyleyerek tehdit etmişlerdir.<sup>47</sup>

Kendisiyle Bişkek'te 03.02.2022 tarihinde röportaj yaptığımız, olayı bizzat yaşayan 80 yaşındaki Cumakan Alımseyitova misyonerlik faaliyetlerine karşı Müslüman halkın gösterdiği tepkiye dair en önemli örneklerden birisi hakkında şu bilgileri vermiştir:

*“Kırgızistan bağımsızlığını kazandıktan hemen sonra anayasaya din özgürlüğünü getirdi. Bunu fırsat bilen yurt dışındaki misyonerler hemen ülkeye adeta akın etti. İşte bu misyonerlik faaliyetlerin yürütüldüğü kuzey Kırgızistan bölgesi olan Isık-Köl vilayetine bağlı Barskoon köyüdür. Herkese malum olduğu gibi bu köy X. yüzyılda Orta Asya'nın ticaret merkezi ve koca bir şehirdi. Aynı zamanda 'Divan-ı Lügat-i-t-Türk' eserinin müellifi olan Kaşgarlı Mahmud'un da doğduğu köydür. İşte bakın, bir zamanlar İslâm'ın merkezi durumda olan şu anki adıyla Barskoon köyünde yerel halkı Hristiyanlaştırmak için yoğun bir misyonerlik faaliyetine, başlamış durumdadır. Bunun da somut kanıtı ve neticesi olarak bu köyde yaşanan bir olayı anlatmak yeterli olacaktır Bundan yaklaşık beş sene önce bu köyde bir Hristiyan yani Baptist-Evangelizm dinine mensup olan bir köy sakini vefat etmişti. Mesele defnetme işine gelince başta en yakın aile ve akrabaları olmak üzere tüm köylüler itiraz ettiler. Bu arada televizyon yayını yapmak için bağımsız bir medya olarak tanınan Azadlık radyosu (Amerikan merkezli) olayı farklı bir boyuta taşıdı. Yayına ilk önce merhum baptist kişinin en yakın adamı olarak bilinen aynı dini paylaşan bir bayan konuşma yapar. Ardından köy camii avlusunda cuma namazı çıkışında ayakta bekleyen medya mensubu bir delikanlı kameraman arkadaşıyla Müslüman cemaatten birinin konuyla alakalı konuşma yapmasını rica eder. Camiden biri yaşanan olay ile ilgili hiç haberinin olmadığını ve gayri Müslimlerin Müslüman mezarlığına gömülmesine İslâm'ın müsaade etmediğini açık*

43 R. Kalmatov, “Ala-Buka: Markum Ayaldı Üçüncü İreet Cerge Beriştı”, [https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan\\_ala\\_buka\\_funeral/28062244.html](https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan_ala_buka_funeral/28062244.html) (Erişim 4 Mayıs 2018).

44 A. Madanbekov, “Ak-Suu: Baptist Ayaldın Söögün Çaşıruuga Cer Tabıldı”, 2016, [https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan\\_religion\\_ak\\_suu/28069150.html](https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan_religion_ak_suu/28069150.html) (Erişim 5 Mayıs 2018); K. Elkeeva, “Tenirçiler Miyzam Çeğinde İştigisi Kelet”, 2018, [https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan\\_tenir-low-religion/29539438.html](https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan_tenir-low-religion/29539438.html) (Erişim 22 Kasım 2018).

45 Elkeeva, “Tenirçiler Miyzam Çeğinde İştigisi Kelet”, (Erişim 22 Kasım 2018).

46 Tagaev, *Kırgızistan'da Yehova Şahitleri*, 134.

47 Zarina Mamatcanova, “Bazar Korgondo Halk Cahabanın Kübölüründö Karşı Çığıştı”, *Kloop* (19 Ağustos 2019), 3.

bir şekilde ifade eder. Meğer Baptistler köydeki Müslüman mezarlığına defnetmeyi düşünüyorlarmış. Ancak köy muhtarlığı ve köy aksakallar mahkemesi tarafından baptist kişinin naaşının başka köye defnedilme kararı alırlar. Bu karar cenazenin sahibi kabul eder. Bu yayın birkaç gün sonra youtube'da yayınlanır ve görenler tarafından tepkiler yağar. Bu köyün %99,9'u Müslümanlardan oluşmasına rağmen din özgürlüğü altında misyonerler tarafından tüm köyü Hristiyanlaştırmak için çok yoğun bir çaba sarf ediliyor. Kendi dinine çekmek için kullandıkları ilk koz İslâm'ın terör dini olduğunu ve Arap dünyasında savaşın hiç bitmediğini söyleyerek ikna etmeye çalışırlar. İslâm hakkında bilgisi az olanlar ise onların bu sinsi hareketinden habersizce kandırılmaktadır ne yazık ki. Misyonerlerin bu işi bölgeyi huzura kavuşturmak yerine adeta savaş alanlarını şimdiden hazırlıyor gibi bir tablo söz konusudur. Bu tür şeyler için gereken tedbir alınmazsa bizi kardeşi kardeşe kırdırma gibi trajik bir gelecek bekliyor Allah muhafaza. İleride de nice ailelerin bu tür anlaşmazlıklar yüzünden dağılabileceği tehlikesi yüksektir. En basit örnek düğünlerde ve akrabalar arası ziyafetlerde bile zaman zaman karşılıklı anlaşmazlık ve tartışmalar yaşanıyor. Bu da bizim birlik ve beraberliğimizi zedeliyor. Dolayısıyla ta ecdadımızdan beri İslâm'la yoğrulmuş bir millet olarak bunun gibi nahoş görüntülerin yüz göstermemesi için ilk başta halkı İslâm'la ilgili doğru bilgilendirmek çok önemlidir."

Misyonerlik faaliyetleri sonucu Hristiyanlığı kabul eden bazı Kırgızlar, halk arasında "Kırgız ehlinin çıkkınçıları (Kırgız halkının hainleri)" sayılmakta,<sup>48</sup> "Kırgızga özüktön çıkkan ört caman özdön çıkkan cat caman" (Kırgıza kökten çıkan yangın kötü, özden çıkan yabancı kötüdür) atasözü kendilerine hatırlatılmak suretiyle eleştirilmektedirler.<sup>49</sup> Çünkü bu tür kişiler de diğer misyonerler gibi kasaba kasaba, köy, cadde, sokak ve evleri dolaşarak kitap, broşür, dergi gazete vb. dinî yayınlar dağıtmakta, halkı Hristiyan inançlarına çekmeğe çalışmakta ve propaganda yapmaktadırlar. Bu tür girişimler ve hareketler bizzat bunu yapan Kırgızların akrabaları, komşuları ve halktan tepki görmekte, çekişme ve çatışmalar yaşanmakta, bu da durumun vahametini ortaya koymaktadır.<sup>50</sup>

Misyonerler Hristiyanlaştırdıkları Kırgız vatandaşlar aracılığıyla, konferans, seminer gibi birtakım bilimsel ve tiyatro, film gösterisi vb. sanatsal faaliyetler düzenleyerek, Kırgızların kendi millî-manevi değerlerini, örf-âdetlerini, bilhassa tarihî ve kültürel açıdan Kırgızlar için çok önemli olan Manas'ı, Manas Destanı'ndaki millî ve dinî motifleri kınayıcı ima ve söylemlerde bulunmakta, halkı kendi değerlerinden uzaklaştırmaya gayret etmektedirler.<sup>51</sup> Yine bazı Kırgız sembollerini, rumuz ve işaretlerini ve değerlerini farklı yorumlayarak içlerini boşaltmakta veya Hristiyanlıkla ilgisini kurarak inkültürasyon metodunu kullanmak suretiyle Müslüman Kırgız halkının kafasını karıştırmakta, değerlerine kem gözle baktırmak istemektedirler. Bölgeyle ilgili yapılan bir çalışmada bu hususla ilgili şu bilgiler verilmektedir.

"... Hristiyan değerlerinin ve kültürünün propagandası yapılmakta, hatta Kırgız kültüründe daha önceden Hristiyanlıkla ilgili unsurların bulunduğu ileri sürülerek, bunlar geliştirilmeye ve canlandırılmaya gayret edilmektedir. Böylece Kırgız kültürü ve değerleri etrafında oluşmuş dünya görüşü tahrip edilerek değiştirilmeye çalışılmaktadır. Zira bir toplumun millî ve manevi kültür alanı değişmeğe karşı en mukavemetli olan kısımdır. Bu tür millî kültür unsurları yerli halkı ya da toplumu diğer toplumlardan ayıran sembolik bir kıymet ve özellik arz eder. Bu yüzden kültürün bu sert kısmını değiştirebilmek için bu nevi bir hazırlık yapmak zorunludur. Dolayısıyla bu noktada iki amaçtan söz edilebilir. Birincisi önce bu unsurları herhangi bir şekilde benzetme, değiştirme ya da tahrip etmek suretiyle sonra meydana getirilmek istenen esas değişmelerin kolaylaştırılmasını sağlamaktır. İkincisi ise Hristiyanlıkla Kırgızların bu sembolik kültür unsurları arasında benzerlikler bulmak suretiyle kabullenmeyi sağlamaktır. Böylece Kırgız kültürünü Hristiyanlığa adapte etme girişiminde bulunulmakta, halka bu yönde mesajlar verilmektedir."<sup>52</sup>

Bu durum halk arasında çok büyük tepkilere, eleştirilere ve huzursuzluğa yol açmaktadır. Millî ve manevi değerlere sahip Kırgız Türkleri ile bu ülkede faaliyetlerini sürdüren misyonerler arasında çeşitli tartışmalar, söz dalaşması ve kavgalar yaşanmaktadır. Bu tür faaliyetlerden rahatsız olan Kırgızlar her fırsatta onlara karşı mücadele etmektedirler. 1994 yılı Mayıs ayında Atbaşı köyünde Kırgız Baptistler ile Kırgız Müslümanlar arasında çeşitli sebeplerden dolayı büyük bir kavga yaşanmıştır. Yukarıda da işaret edildiği gibi bağımsızlıktan önce sadece Müslümanların ve Ortodoks Hristiyanların bulunduğu Kırgızistan, bağımsızlığına kavuştuktan kısa süre sonra Batılı misyoner gruplarının adeta cirit attığı bir ülke hâline gelmiştir. Günümüzde bu misyonerlik faaliyetleri sonucu Hristiyanlığı tercih eden Kırgız vatandaşlarının toplam sayısının on bin ile on yedi bin arasında olduğu ifade edilmektedir.<sup>53</sup> Hiç de azımsanmayacak bu oran Kırgızistan'da devletin ciddi tedbirler almasını zorunlu hâle getirmiştir.

Misyonerlerin Kırgızistan'da tepki çeken bir diğer faaliyetleri de Kırgızca, Rusça ve Özbekçe olarak hazırlanmış, halkın anlayacağı seviyede tasarlanmış İncil, çeşitli kitaplar, dergi ve broşürleri hemen her yerde alenen ücretsiz olarak dağıtmaları ve yardım paketleri vermeleridir.<sup>54</sup> Buna çarpıcı bir örnek Calalabad vilayeti Suusamır vadisinde yaşanmıştır. Bişkek'te faaliyet sürdüren "Luç Nadejdi" (Ümit Işığı) adı verilen misyonere ait bir vakfın temsilcileri Suusamır vadisine gelerek burada yaşayan halka 600 litre sıvı yağ, üç ton un, çeşitli giyim malzemeleri ve çok sayıda dinî kitap dergi vb. ücretsiz olarak dağıtmıştır. Bu vakıfta görev yapanlar arasında Hristiyanlığı kabul eden Kırgızlar da yer almıştır. Suusamır vadisinde bu olaylar üzerine halk arasında şiddetli tartışmalar yaşanmış, halka bu noktada dinî nasihatler yapmak isteyen Şerik Satınbayuulu adlı imama Hristiyanların getirdiği yardımları almak isteyen bazı Kırgızlar tepki göstermiştir. Basına yansıyan ve yankı uyandıran bu olaydan sonra din değiştirecek Hristiyan olan Kırgızlara, "arabök" (Kırgız olmayan) Kırgızlar lakabı takılmış ve kınanmışlardır.<sup>55</sup>

48 *Respublica* (26 Ekim 2001), 460, 6; "Bir uç Kırgız bir Kudayga batpadı", *Respublica* (6 Kasım 2001), 463, 4.

49 *Respublica* (13 Kasım 2001), No: 54 (464), 5.

50 Durmuş Anık, "Küreselleşme Sürecinde Kırgızistan'da Misyoner Faaliyetleri Üzerine Bir İnceleme", *Dinî Araştırmalar* 6/17 (2003), 344-345.

51 bk. Asker Sakıbayeva, "Maskara Bolgon Manas, Aybanga Tengelgen Kırgız Ene, Kordolgon İslâm", *Respublica* (30 Ekim 2001), No: 51 (461), 4; Canibek Canızak, "Manas Baban Unut Kalsa-Kim Kırgız", *Respublica* (30 Ekim 2001), 461, 4; "Kırgız Ruhı" (9 Kasım 2001), No: 17 (397), 7.

52 Polat, "Misyonerlerin Kırgızistan'da Dağıttığı Bazı Kitapların Şekil ve Muhteva Açısından Değerlendirilmesi", 299-300.

53 Mehmet Yüce, *Sosyo-Ekonomik Yönüyle Kırgızistan ve Kırgız Türkleri* (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2021), 186-187.

54 R. Mamitova, "İtikadsızlık Belgisi", *Musulman* 1/20 (Mart-April 2002), 7.

55 Aalam (19 Aralık 2001), No: 45, 6.



Özellikle son zamanlarda mensuplarının çoğunun başka dinlere ve cemaatlere karşı oldukça radikal bir tutumda oldukları için Tebliğ Cemaati adı altında bilinen grup, misyoner grupların açıktan faaliyet yapmalarına bir hayli sert tepki göstermekte, engel olmağa çalışmaktadır. Ancak bu misyoner grupların fazla yayılamamalarının günümüzde en önemli nedenlerinden birisi de halkın bilinçlenerek, dinî konularda ve ibadetlerde, milli bilinç ve davranışlarda belli bir noktaya gelmiş olmalarıdır. Zira bağımsızlığın ilk günlerinde ülkede sadece 39 cami bulunurken, günümüzde ise bu sayı üç bini geçmiştir. Bu da gösteriyor ki ülkede son otuz sene içerisinde İslâm dini nüfuzunu hızla arttırmıştır. Yani Kırgız halkının İslâm'ı yaşayışı veya İslâm'a olan bağlılığı güç kazanmıştır. Ayrıca camilerin doluluk oranının çok yüksek olması ve camiye gelen cemaatin ekseriyetinin gençlerden oluşması, ister istemez aktif bir şekilde misyonerlik faaliyetinde bulunan gruplara olumsuz etki etmiş ve bu grupların faaliyetlerinin hızını azaltmıştır.

Aynı şekilde ülkenin değişik bölgelerinde açılan Kur'an Kursları, medreseler ve İslâmî eğitim veren diğer kurumların yaygınlaşması ve oralarda eğitim alan gençlerin misyoner gruplara karşı bilinçlenmesi hem misyoner grupların faaliyetlerini yavaşlatmış hem de onlara karşı halkın tepkisini ve olumsuz bakışlarını arttırmıştır.

## SONUÇ

Kırgızistan, Orta Asya ülkeleri içerisinde misyonerlik faaliyetlerine en çok maruz kalan ülkelerin başında gelmektedir. Bunun başlıca nedeni Kırgızistan'ın demokratik bir ülke olarak insanlara din ve inanç özgürlüğü tanınmasıdır. Bu özgürlüğü fırsat bilen Batılı misyoner gruplar, Kırgızistan'a akın etmiş ve yoğun bir Hristiyanlaştırma faaliyeti içerisine girmişlerdir. Bunun için de başta maddî yardımlar olmak üzere, sağlık ve eğitim sektörünü ve dezavantajlı gruplara yönelik olarak yaptıkları yardımları ön plana çıkararak kendi dinî inançlarını yaymaya çalışmaktadırlar.

Kırgızistan'da devlet yönetiminin sürekli değişmesi ve devlet yetkililerinin bu konuya gereken hassasiyeti göstermemeleri, misyonerlik faaliyetlerinin bir hayli başarıya ulaşmasına sebep olmuştur. Ayrıca bağımsızlıktan günümüze kadar okullarda bir din öğretiminin yapılamaması ve dolayısıyla yeni yetişen neslin İslâm Dini hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olamayışı da bu tür faaliyetlerin yapılmasına ve başarıya ulaşmasına çanak tutmuştur. Nitekim misyoner grupların ilk olduğu yerlere bakıldığında genellikle Çüy, Isık Göl, Talas bölgelerinde yoğunlaşmakta ve Bişkek'i merkez aldıkları görülmektedir. Çünkü söz konusu yerler Kuzey Kırgızistan'da bulunmakta ve Kuzey Kırgızistan din eğitimi açısından Güney Kırgızistan'a göre daha zayıf kalmaktadır. Ayrıca Bu bölgelerde daha çok Rus nüfusun yoğunlukta olması ve çeşitli etnik grupların yaşaması; yine buraların sosyo-kültürel, politik ve ekonomik durumları söz konusu bölgeleri tüm grupların çekim merkezi haline getirmektedir.

Ancak, 2000'li yıllardan sonra halkın daha çok yaygın din eğitimi faaliyetleri yoluyla dinî konularda bilinçlenmesi ve Müslüman kimliğinin farkına varması, milli bilincin oluşması misyonerlik faaliyetlerinin yavaşlamasını sağlamıştır. Kırgızistan'ın bazı bölgelerinde gençlerin misyonerlere karşı tepkisi ve bunun zaman zaman saldırılara dönüşmesi, misyoner grupların kendi içlerine çekilmelerine yol açmış ve önceden olduğu gibi açıktan faaliyet yapma imkânlarını ortadan kaldırmıştır. Bunun yanında 2008 yılında devletin misyoner grupları kısıtlayıcı tarzda kanun teklifini kabul etmesi de misyoner grupların önünü iyice tıkamıştır.

Misyonerlik faaliyetlerinin azalmasına dair bazı olumlu gelişmeler mevcuttur. Ancak Kırgızistan'ın misyonerlik faaliyetlerinden tamamen kurtulabilmesi için, başta devletin dinî özgürlükleri suiistimal eden ve kökü Batı ülkelerine dayanan bu tür faaliyetlerin önüne geçmek için gerekli kanuni düzenlemeleri yapması büyük önem arz etmektedir. Ayrıca cami ve Kur'an kurslarında verilen din eğitimi ve öğretimi hizmetlerinin yanında mutlaka okullarda da din öğretiminin yapılması ve bunu bizzat devletin desteklemesi gerekmektedir. Aksi takdirde bu tür faaliyetlerin devamı, akrabalar arasında bile tartışma, kavga, küskünlüklere sebep olmak suretiyle ülkenin birlik ve beraberliğini tehdit ederek, Müslüman Türk kimliği için de son derece zararlı bir unsur olmaya devam edecektir. 2022-2023 Eğitim öğretim yılı itibarıyla okullarda Dinler Tarihi dersinin okutulmaya başlanması bu bağlamda atılmış olumlu bir adımdır. Ancak bu dersin tarihçiler tarafından değil de İlahiyat Fakültesi mezunları tarafından okutulması çok büyük önem arz etmektedir.

**Hakem Değerlendirmesi:** Dış bağımsız.

**Çıkar Çatışması:** Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

**Finansal Destek:** Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

**Peer-review:** Externally peer-reviewed.

**Declaration of Interests:** The author declare that they have no competing interest.

**Funding:** The author declared that this study has received no financial support.

## KAYNAKÇA

- Abdinasirova, Anara. "Ne Oberenetsa li Polikonfessionalnost tragedii Natsii". *Kut Bilim* 11 (2002), 6.
- Arık, Durmuş. "Küreselleşme Sürecinde Kırgızistan'da Misyoner Faaliyetleri Üzerine Bir İnceleme". *Dini Araştırmalar* 6/17 (2003), 327-349.
- Aydar, Hidayet. "Orta Asya'da Misyonerler ve Faaliyetleri: Kırgızistan Örneği". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23 (2010), 5-44.
- Aliyev, Can. "Osnovatel Slujeniya Missiya Dla Evropı, Devid Hasevey Pobival V Bişeke". *Veçerniy Bişkek* 28 (2021), 8.
- Canızak, Canibek. "Manas Baban Unut Kalsa-Kim Kırgız". *Respublica*. 30 Ekim 2001.
- Elkeeva, K. "Tenirçiler Mıyzam Çeginde İştigesi Kelet". Erişim 22 Kasım 2018. [https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan\\_tenir-low-religion/29539438.html](https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan_tenir-low-religion/29539438.html)
- Erdem, Mustafa. "Misyonerlik ve Kırgızistan' da Misyoner Faaliyetler". *Dini Araştırmalar* 1/3 (Ocak-Nisan 1999), 5-42.
- Erşahin, Seyfettin. "Türkistan'da Misyonerlik Faaliyetleri (Kırgızistan Örneği)". *Diyanet İlmî Dergi* 34/3 (Temmuz-Ağustos-Eylül 1998), 95-114.

- Gündüz, Şinasi. *Din ve İnanç Sözlüğü*. Ankara: Vadi Yayınları, 1998.
- [http://religion.gov.kg/ky/religion\\_organization/registered/%D1%81hristian](http://religion.gov.kg/ky/religion_organization/registered/%D1%81hristian) Erişim 30 Ocak 2023.
- <https://cabar.asia/ru/lyudi-svyashhennoj-knigi-kak-zhivot-adventisty-v-kyrgyzstane> Erişim 3 Mart 2021.
- <https://cabar.asia/ru/zhizn-lyuteran-v-kyrgyzstane-ot-neponimaniya-do-terpimosti> Erişim 22 Mart 2021.
- <https://prevention.kg/?p=2492> Erişim 22 Şubat 2021.
- <https://www.azattyk.org/a/30664582.html> Erişim 19 Şubat 2021.
- <https://www.cef.ru/pentacostal> Erişim 5 Mart 2021.
- [https://www.elkras.ru/arhiv/arhiv\\_novostei/2013god/aprel/ordinaciya\\_cerkvikirgizii.jdx](https://www.elkras.ru/arhiv/arhiv_novostei/2013god/aprel/ordinaciya_cerkvikirgizii.jdx) Erişim 22 Mayıs 2021.
- [https://www.uscirf.gov/sites/default/files/Kyrgyzstan%202015\\_Kyrgyz.pdf](https://www.uscirf.gov/sites/default/files/Kyrgyzstan%202015_Kyrgyz.pdf) Erişim 1 Mart 2021.
- K. C. Din İşleri Komisyonu. *Din Çöyrösündөгү Mамлекеттик Sayasat Jana Kırğızstandağı Negizgi Diniy Ағымдар (Din Alanındaki Devlet Siyaseti ve Kırğızistan'daki Ana Dini Gruplar)*. Bişkek, 2015.
- Karbazov, Kerim. "Kötürüm Uyga Şaa Müyüzdün Zarıdığы Kança". *Ағым*, 14 Haziran 2002.
- Kalmatov, R. "Ала-Бука: Markum Ayaldıń Üçүнчү İreet Cerge Berішti". Erişim 4 Mayıs 2018. [https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan\\_ala\\_buka\\_funeral/28062244.html](https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan_ala_buka_funeral/28062244.html)
- Kurbanova N., vd. *Din Taanu*. Bişkek, 2020.
- Küçük, Abdurrahman vd. *Dinler Tarihi*. Ankara: Ocak Yayınları, 11. Basım, 2020.
- Kümöndör, Usuptegin. "Baptist Ak Kıya Calgız Mürzö". *Kırğızistan* (12 Nisan 2002), 8.
- Madanbekov, A. (2016) "Ak-Suu: Baptist Ayaldın Söögün Caşruuga Cer Tabıldı". Erişim 5 Mayıs 2018. [https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan\\_religion\\_ak\\_suu/28069150.html](https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan_religion_ak_suu/28069150.html)
- Mamayusupov, Ö. Spravoçnikpo Religioznım Organizatsiyam. *Bişkek*, 2001.
- Mamatcanova, Zarina. "Bazar Korgondo Halk Cahabanın Kübölürünö Karşı Çığıştı". *Kloop*, 19 Ağustos 2019.
- Mamitova, R. "İtikadsızlık Belgisi". *Musulman I/20* (Mart-April 2002), 6-11.
- Murzaraimov, Bakıt. "Kırğızistan'da Misyonerlik Faaliyetler". *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi* 10 (Eylül 2006), 1-11.
- Pay, Salih. "Misyonerlerin Kiskacındaki Ülke: Kırğızistan". *Uludağ Üniversitesi İllâhiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2008), 253-283.
- Pismanika, M. *Religiya v İstorii i Kulture*. Moskova: 1998.
- Polat, Kemal. *Beşikten Mezara Kırğız Türkleri*. Ankara: Berikan Yayınları, 2019.
- Polat, Kemal. "Misyonerlerin Kırğızistan'da Dağıttığı Bazı Kitapların Şekil ve Muhteva Açısından Değerlendirilmesi". *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 33 (2007), 297-312.
- Sakıbayeva, Asker. "Maskara Bolgon Manas, Aybanga Tengelgen Kırğız Ene, Kordolgon İslâm". *Respublica*. 30 Ekim 2001.
- Taalayev, Daniyar. *Kuran cana incil*. El Broşürü, ts.
- Tagaev, Maisalbek. *Kırğızistan'da Yehova Şahitleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Usuptegin, Kümöndör. "Baptist Ak Kıya Calgız Mürzö". *Kırğızistan*, 12 Nisan 2002.
- Yüce, Mehmet. *Sosyo-Ekonomik Yönüyle Kırğızistan ve Kırğız Türkleri*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2021.

## EXTENDED SUMMARY

After Kyrgyzstan's independence in 1991, many religious groups and members of communities came to the country. Some of the most notable among these religious groups are Christian religious groups and communities. There were already Orthodox Christians and some churches belong to them in the country due to the demographic structure of the country. However, taking advantage of the freedom of religion and conscience in the country, many Protestant-origin missionary groups, especially from the United States and some European countries, came to Kyrgyzstan and dispersed to every corner of the country. According to the latest data from the Religious Affairs Commission (2023), Lutherans, Evangelicals, Baptists, Seventh-day Adventists, Fifty-nineists, Charismatists, Presbyterians, and Jehovah's Witnesses are still active in the country.

These missionary groups dispersed to different parts of Kyrgyzstan, by forming different independent communities in the places they go, and they can apply to the state and secure themselves against the reaction of the people after they are officially registered. Most of the groups engaged in missionary activities in Kyrgyzstan are some sub-communities of Protestantism. Although these groups' belief principles, methods and fields of activity are different, they target the citizens of Kyrgyzstan, so the audience they address in Kyrgyzstan is the same. These groups move forward by locking on to the same goal without entering each other's area of activity and without hindering each other.

Missionaries who came to the country previously tried to attract people to their side by openly giving money, but after the law passed in 2008, they stopped such work. With this law passed, religious groups in the country were forbidden to openly distribute books and make Christian propaganda on the streets, avenues, buses or similar places. Each religious group is allowed to operate only in its own place of worship.

After this law, missionary groups started to attract children and young people by changing their methods, organizing summer camps for children from poor families and opening language courses. Namely, they organize English courses at very affordable prices in different regions. The course is carried out in four levels; in the first, second and third levels, the theoretical part of English grammar is taught, while the fourth level is devoted to practice. In the said course, students are taken to various trips for a month, taken to camps, and given special attention by specially trained missionaries. Thus, since the students are better known, those who are suitable in personality and character are Christianized. Afterwards, they are sent to their own countries to do missionary work after undergoing certain trainings in Europe. In addition, they try to reach all segments of the society by distributing aid packages with Christian labels to kindergartens, orphanages and nursing homes.

Many articles have been written about missionary activities in Kyrgyzstan, and the subject has been discussed in various aspects. However, due to the fact that the articles in question were written in the first years of independence or a long period of time has passed since the publication date, the topics we will discuss here are either not mentioned at all or are very superficial. In this article, missionary groups operating in the country and their methods and activities will be introduced, and then the reactions of the people to these missionary activities and the problems encountered during burial procedures when one of the citizens who accepted Christianity dies. Because, as time progresses after independence, as Kyrgyzstan is multicultural, problems related to religious matters, especially the activities of missionary groups, became serious, and the situation causing internal conflicts that threaten the future of the country may come to the fore. Therefore, it is necessary to act carefully and professionally. For this, it is important to be aware of the problems, to know and to take timely measures. This will be possible by recognizing the missionary groups and revealing the problems caused by their activities. This article has been written to raise awareness and to point out the wounds it will cause in society by identifying the reactionary activities of the missionaries. While examining the subject, the written sources as well as the empirical data obtained as a result of the fieldwork were used.

After the 2000s, the public's awareness of religious issues through widespread religious education activities and the awareness of the Muslim identity, the formation of national consciousness, slowed down the missionary activities. In some regions of Kyrgyzstan, the reaction of the youth against the missionaries and their occasional attacks caused the missionary groups to withdraw themselves and eliminate the opportunities for open activities as before. In addition, the government's acceptance of a law proposal restricting missionary groups in 2008 blocked the way of missionary groups.